

perspicue definita fuisse, ut nulli locus controversiæ relictus sit, simili huic, quæ vivis adhuc *Christi* discipulis Antiochenam ecclesiam gravi dissidio vexabat. Habet igitur Ecclesia quoque jus determinandi media, quæ ad finem suum obtinendum promovendumque sibi necessaria judicat: hoc jus appello *potestatem ecclesiasticam*.

COROL. Finis Ecclesiæ in cultu Dei ex fide in Christum instituendo, et salute animarum situs est (§. VI.). Itaque Ecclesiæ competit jus ea omnia determinandi, quæ ad veri Dei cultum ex religione christiana instituendum, promovendamque fidelium æternam salutem pertinent.

§. XXXIII.

Ejus origo divina est.

Potestas hæc cum ipsa societate nata est (§. XXXII.). ut omnino necesse sit unam fuisse, atque eandem utriusque originem: scilicet idem, qui prima christianæ civitatis fundamenta jaciebat (§. IV.) *Christus*, necessaria quoque potestate illam instruxerit oportet persequendi finis, cujus gratia eam condidit. Quid enim? an sapientiæ illius? an bonitati putabimus consentaneum, insignem quamdam hominum multitudinem, unum in cœtum cogere, eidem scopum præfigere, ad quem conjunctis viribus contendat, destituere tamen medio, sine quo adipisci illum omnino non potest? Et vero satis constat divinis è litteris nihil prætermissum à divino fundatore, quod ad perficiendam illam ac fundandam pertineret. Quo in primis referenda est *potestas clavium* Petro tradita (1), ac *potestas ligandi solvendi*que omnibus ex æquo *Apostolis* concessa (2), qua plenam disponendi regendi que potestatem contineri non modo res ipsa do-

(1) *Matth. XVI. 19.*

(2) *Matth. XVIII. 18.*

cet, ac perpetua *Patrum* et consentiens traditio confirmât, verum ipse etiam sacrarum litterarum usus (1) Non enim moror, quæ de clavium usu ex Hebræorum scitis *Seldenus* monuit, erudite ille quidem, sed ad rem ipsam parum apte ac verisimiliter, id quod jam pridem ab aliis observatum est (§. XXVII. Cor. IV.). Huic autem potestati quin parendi etiam necessitas adjuncta sit, ne suspicari quidem licet: quæ ipsa non ex arbitraria quadam fidelium confœderatione, sed ex ea venit *Dei* lege, qua hierarchicus Ecclesiæ ordo (§. XXI. seqq.) et necessaria ad tuendam unitatem subordinatio nititur (§. X. seq.).

SCHOL. Ita Cyprianus in epistola ad Cornelium, quæ est apud Baluzium 55. pag. 81. *Quomodo possunt censuram Domini ultoris evadere, inquit, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed et Sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur: Quum hæc tanta ac talia, et multa alia exempla procedant, quibus Sacerdotalis auctoritas et potestas de divina dignatione firmatur; quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, et contra Ecclesiam Catholicam rebelles nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri judicii ultione terrentur?* Innumera sunt *Patrum* loca, quæ hanc regendi parendique divinam legem apertissime confirmant, quæ describere hoc loco et longum est nimis et non necessarium. Eam ipse *Christus* non obscure indicat, quando omnia, quæ ligata in his terris solvuntur legitime fuerint, rata in cœlis futura promittebat, seque sperni contestabatur ab iis, qui spreverint illos, quos ipse populi sui gubernatores elegit.

(1) *Isai. XXII. 22. Apocalyp. III. 7.*

§. XXXIV.

Quod ipse usus satis probat.

Et amabo, unde illa, nisi à Deo sit, in *Apostolos* profecta est potestas, quam post statim quam *Christus* sublimis in cœlum abiit, et promissam ante *divini Spiritus* gratiam in eos effudit, exercuerunt palam ac sæpe, non juncti tantum, ut Hierosolymis, verum singulis etiam in ecclesiis à sese collectis? *Pauli* legite epistolas, et quam sint multa ab hoc uno viro pro data sibi potestate, ut ipse prædicabat, sancita fidelibus præcepta ipsi numerate. Majorem vero quam ceteris *Apostolis* tributam fuisse potestatem *Paulo*, quis tam absurdo est ingenio, ut sibi à quoquam sinat persuaderi? Itaque alterum ex duobus fateamur necesse est: aut hanc, de qua disputamus, à *Christo* collatam in discipulos potestatem fuisse, atque ob id jure *Paulum* violatæ ordinationis divinæ reos egisse, qui Præpositis suis, quod debent, obsequium non præstant; aut insignem fuisse sanctissimorum hominum temeritatem, qui præter *Dei* ac *Magistri sui* disertam voluntatem usurparint potestatem, qua redemptam nuper admodum tam grandi pretio populi Christiani libertatem per summum nefas opprimerent. An hæc autem suspicio magis locum habet in iis, qui proxime post *Apostolos* ecclesiis Christianis regendis præfuerunt? Viris, qui *Apostolos* ipsos audierunt, cum iis conversati sunt, tanta sanctitate morum, ut infensissimos etiam religionis hostes in admirationem conjicerent? Atqui hos pariter præcipua quadam inter suos auctoritate usos certissimum est: auctoritate nimirum successionis lege per *Apostolos* ad se propagata. Nam et hos *Spiritus Sanctus* posuit *Episcopos* regere *Ecclesiam Dei*: quæ regendi divinitus ordinata auctoritas, nisi adjunctam habeat obsequii necessitatem

qualis sit, et quam futura efficax, nihil est necesse ut ego moneam.

SCHOL. De *Episcopis* *Apostolorum* successoribus alibi exponetur. Nunc id moneo, successionem hanc ad auctoritatem pertinere, quæ perpetuum *Ecclesiæ* regimen spectat; non ad privilegia personalia *Apostolis* concessa, quæ illorum obitu extincta sunt, quæve in eo versabantur, ait de *Marca de discr. cler. et laic. cap. 3. §. 5. Quod Apostoli à Christo ipso in collegium adlecti erant :::: Quod testes fuerunt eorum, quæ docuit, et mirabilem, quæ paravit; quod à Spiritu Sancto in veræ fidei professione eruditi nec fallere nec falli poterant in docendis populis tum verbo tum scripto.* Plura numerant alii. Erudite totum hoc argumentum prosequuti sunt *Dodwellus*, *Spanhemius*, aliique plures à *Fabricio* memorati in *bibliogr. antiq. cap. 13.*

§. XXXV.

Originaria Ecclesiæ potestas spiritualis est.

Potestas vero ecclesiastica, quoniam omnis ad mentes hominum in hoc cursu vitæ ad beatiorum olim felicitatem adipiscendam dirigendas pertinet (§. XXXII.), non tantum per doctrinæ christianæ prædicationem, verum etiam per sacras expiationes et censuram divinam, quæ contumacium animos flecteret ad obsequium *Christo* exhibendum, spiritualis esse debebat (1). Et vero hujus generis est potestas, quam *Christus* *Apostolis* suis tradidit, quæ variis in locis *Evangelii* descripta, inde hauriri debet, ut vera ejus cognitione imbuì possimus. Primus est ac præcipuus in hanc rem locus *Evangelii* apud *Matthæum* (2), ubi data est mihi omnis potestas in cælo et in terra: euntes ergo docete omnes gen-

(1) De *Marca* loc. cit. §. 1.(2) *Cap. XXVIII.* 18.

tes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: quo loco Evangelii prædicandi et conferendi baptismi plenissimam potestatem accipiunt, spiritualem utique, non profanam; cujusmodi etiam est promissa primum Petro (1), et in omnes deinde Apostolos collata ligandi et solvendi in his terris potestas. Repudianda enim est proculdubio sententia illorum, qui ligandi hanc solvendi que potestatem ita laxè interpretati sunt, ut ad rerum etiam profanarum administrationem proferrent: quod sane factum est contra mentem Servatoris, quam explicite ipse aperuit apud Joannem (2), dum ait: *Sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos. Hæc quæ dixisset, insufflavit: et dixit eis, Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Itaque ligandi solvendi que potestas eadem est quæ remittendi retinendi que peccata, quod egregie à Patribus probatum dedit Natalis Alexander (3). De Eucharistiæ in memoriam ejus celebrandæ jure tertius locus est apud Lucam (4): *Hoc facite in meam commemorationem: quæ quin tota spiritualis sit, nemo est omnium qui dubitet. Neque alterius esse generis putanda est auctoritas coërcendi temeritatem Ecclesiam Christi non audientem (5), edendi leges, ministros instituendi, uno verbo, omnis regendi facultas, ad animas refertur, non ad corpora, docente Apostolo: obedite Præpositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri (6).* Cetera prætermitto Apostolorum jura ac dona propria, quippe quæ ad successores in episcopatu nequaquam pertinuisse apud omnes in confesso est (§. XXXIV.).

(1) Matth. XVI. 18.

(2) Cap. XX. 21.

(3) Hist. Eccles. sæc. I. dissert. 4.

(4) Cap. XXII. 19.

(5) Matt. XVIII. 17.

(6) Ad Hebr. XIII. 17.

§. XXXVI.

Quod probatur exemplo Christi.

Sicut misit me vivens Pater, inquit Christus, et ego mitto vos (§. XXXV.). Hujus sententiæ hæc vis est, ut pro certissimo habendum sit, aliam Apostolis horumque successoribus potestatem traditam non fuisse, quam quæ in Christo tamquam in Ecclesiæ à se collectæ capite ac supremo rectore fuit (§. IV.) Ea vero qualis fuerit, et quo pertinuerit, ex iis intelligitur, quæ Pilato respondens Christus ait: *Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset Regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis: nunc autem Regnum meum non est hinc :::: Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam (1).* Quod et Apostolus monet in epistola ad Titum (2), dum Christum scribit venisse, ut mundus per ipsum salvus fieret: ut salvum faceret, quod perierat: ut testimonium perhiberet veritati: ut mundaret sibi populum acceptabilem, sectarem bonorum operum. Quidquamne dici, aut scribi clarius potuit, ut cognosceretur, regnum Christi differre toto genere ab eo, quod est regnum gentium ac populorum, potestatemque cœlesti huic regno propriam nihil habere commune cum potestate, quæ à Deo Principibus data est ad populorum suorum temporalem felicitatem promovendam? Quod autem docuit Servator, id etiam rebus ipsis ac factis probavit. Non enim fuga tantum elusit consilia Judæorum Regem se creare volentium (3), verum etiam rogatus à quodam de populo,

(1) Joann. XVIII. 36.

(2) Cap. II. 14.

(3) Joann. VI. 15.

hæreditatis inter se ac fratrem dividendæ ut arbitrium reciperet, homo, inquit, quis me constituit iudicem aut divisorem super vos? (1) quo doceret hominem, non suam hanc sed aliorum esse potestatem, ut qui à Deo missus esset ad spiritualia communicanda, non ad dividenda temporalia. Bene, inquit, in hunc locum S. Ambrosius, terrena declinat, qui propter divina descendat: nec iudex esse dignatur litium, et arbiter facultatum.

SCHOL. Non sunt nescius, inquit Du-Pin, de antiq. Ecclesiæ discipl. diss. 7. pag. 439. adversarios nonnullis scripturarum et sanctorum Patrum testimoniis niti, quibus probant Christum regem fuisse, regnorum ac regum terrenorum Dominum; verum illa nihil probant de quo inter omnes non constet. Extra omnem quippe controversiam est Christum Dominum, quatenus Deus est, Dominum esse regnorum ac regum omnium: nec quisquam diffitetur, quin ob arctissimam utriusque in Christo naturæ unionem potestas ista, quæ divinitati convenit, possit non secus ac cetera attributa divina homini in Christo per communicationem, ut loquuntur, idiomatum adaptari, et homo Christus dici Dominus regum omnium, quemadmodum dicitur et Creator, quamvis ratione divinæ naturæ tantum id ipsi competat. Quapropter adversarii frustra multis testimoniis probare moliuntur id de quo nullus dubitare potest, nisi Arianus, Photinianus, aut Nestorianus sit. Etenim in hos tantum hæreticos Sancti Patres adducunt scripturæ testimonia, in quibus Christo dominium rerum terrenarum tribui videtur, ut scilicet inde inferant, Christum esse vere Deum, supponentes scilicet eum non habere istud dominium ratione naturæ humanæ. Nam si cum adversariis sentirent, Christum, ut homo est, habuisse istud dominium, perperam omnino ex his locis inferrent, in Christo præter humanam naturam di-

(1) Luc. XII. 14.

vinam esse, ratione cuius rerum terrenarum sit dominus. Ergo ea ipsa testimonia, quæ ab adversariis producantur, ipsorum opinionem evertunt, ostenduntque dominium in temporalia Christo competiisse ratione divinæ naturæ tantum prout Creator est, non ratione humanæ prout Redemptor est, et Ecclesiæ caput: ac proinde quum certum sit Christum Ecclesiæ communicasse tantum eam potestatem, quam habuit ut homo, ut Redemptor et Ecclesiæ caput, non autem illam, quam habuit ut Deus et Creator, pro certo tenere debemus, nullam potestatem temporalem à Christo Ecclesiæ collatam esse.

§. XXXVII.

Et claris divinarum litterarum testimoniis.

Atque ita est profecto. Quid enim? si Christus, si Apostoli disertis sententiis omnem ab Ecclesia temporalem potestatem removerunt; an tum etiam dubitabimus, quæ illi relicta est, eam non esse præterquam spirituales potestatem? Illud autem mihi non obscure Petrus indicare visus est, quum de officio pastorum, quale esse debeat, expositurus: *Pascite*, inquit, *qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in clericis, sed forma facti gregis ex animo* (1). Qua in re Magistri sequutus est sententiam: *Scitis*, ait Apostolis suis, *quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: et principes eorum potestatem habent ipsorum: non ita est autem in vobis* (2). Et iterum apud Lucam: *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, be-*

(1) I. Petr. cap. V. 2.

(2) Marc. X. 42.

nefici vocantur. Vos autem non sic (1). E quibus quidem verbis non hoc modo apertum est, quæ in rebus profanis administrandis versatur, potestatem auctoritatemque ad Apostolos eorumque successores nihil pertinere, verum illud etiam sacrum Ecclesiæ regimen non dominationis et severi imperii, sed mansuetudinis et charitatis esse regimen, quale scilicet esse decet, quod animorum emendationem ac salutem respicit. Apposite præ ceteris Origenes: *Sicut enim omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate, non in necessitate: sic et principum spiritualium principatus in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali.*

SCHOL. Omittere non debui egregium prorsus D. Bernardi locum ex libro 2. de consid. ad Eugen. cap. 6. tametsi nonnihil longiusculum. Ita autem habet: *Nec enim tibi ille Petrus dare, quod non habuit, potuit; quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super ecclesias. Numquid dominationem? Audi ipsum: Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Evangelio: Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur; et infert: vos autem non sic. Planum est; Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, et tibi usurpare aude aut dominans apostolatam, aut apostolicus dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque simul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic: Ipsi regnaverunt, et non ex me: Principes exstiterunt, et ego non cognovi. Jam si regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed non apud Deum. At si interdictum tenemus, audiamus edictum: Qui major est vestrum, fiat sicut junior, et qui præcessor est, sicut qui ministrat. Forma apostolica hæc est: dominatio*

(1) Luc. XXII. 25.

interdicitur, indicitur ministratio, quæ et commendatur ipsius exemplo legislatoris, qui sequutus adjungit: Ego autem in medio vestrum sum, tamquam qui ministrat. Quis se jam titulo hoc inglorium putet, quo se prior Dominus gloriæ præsignavit? Fatetur quidem Bernardus nihil impedire, quo minus etiam temporalia possideant Romani Pontifices, at hæc ii qua D. Petri successoribus competere disertissime inficiatur: Esto, ait, ut alia quamcumque ratione hæc tibi vindices, sed non apostolico jure; nec enim ille tibi dare, quod non habuit, potuit.

§. XXXVIII.

Objecta ecclesiasticæ potestatis quæ sint?

Teneamus igitur pro certo id quod positum est in principio hujus disputationis, originariam Ecclesiæ christianæ potestatem spiritualem esse, et à potestate temporali penitus sejunctam. Quibus autem in rebus determinandis sacra hæc christianæ societatis potestas versetur, haud difficile intellectu est. Nam quum huc tota referenda sit, ut salus fidelium per fidem in Christum humani generis liberatorem obtinenda promoveatur (§. XXXII.), quod quidem efficitur potissimum observandis credendisque à Deo revelatis tam veritatibus quam præceptis: planum est, ad Ecclesiæ jus pertinere determinationem verbi divini seu scripti seu traditi, quoties illud aut revocatur in dubium, aut nimia disputandi interpretandique intemperantia vera fides humanis pernitiöse commentis obscuratur. Neque ego, quod faciunt quidam, Ecclesiæ potestati morum præcepta audeam subducere. Etsi enim talia quæ sunt, humanæ vim rationis prorsus respuant, ac pleraque sint ejusmodi, ut mens rite exulta et præjudicatis opinionibus vacua perspicere illa atque etiam intelligere valeat; infirmius tamen et instabilius humanæ mentis judicium est,

quam ut in re tam ad veram beatitatem necessaria ad-
quiescere illi secure liceat.

SCHOL. Ad hæc firmanda permultum conferre pos-
sunt, quæ disputari solent à Theologis, dum id agunt
ut Ecclesiam ostendant, controversiarum, quæ de fide
ac moribus nascuntur, divinitus nobis datum esse judi-
cem. Melch. Canus *de loc. theologic. lib. 4. 5.* Conf. vir
clar. Placid. Fixmillner *de reip. sacr. orig. div. Exerc.*
2. sect. 1. §. 6. pag. 39. seq. Et necessitatem quidem
auctoritatis istius non modo multi ex ipsa Protestantium
communione eruditissimi acutissimique viri palam sunt,
aperteque professi, (vid. Febronium *tom. 1. cap. 1.*
§. 9.) sed rebus etiam ipsis ac factis confirmare coacti sunt
ut historia Dordrechtanæ atque Charentoniæ synodo-
rum luculentissime docuit. Conf. Bossuet *de variatio-
nibus ecclesiarum Protestantium lib. 14. §. 67.*

§. XXXIX.

Ecclesia in rebus fidei ac morum falli non potest.

At his Ecclesiæ de fide decretis licebitne, inques-
tuto ac sine erroris suspitione fidem adungere? Imo ve-
ro non licet tantum, verum etiam necesse est prorsus.
Christi enim ipsius præceptum est, quo hominem jube-
mur Ecclesiam, quæ *columna est et firmamentum ve-
ritatis* (1), non audientem tamquam ethnicum ac publi-
canum devitare (2). Quod vero citra omnem errandi suspi-
cionem liceat etiam, promissio facit luculenta *Servatoris*,
quæ sese cum Ecclesia sua futurum usque ad consum-
mationem sæculorum pollicitus est (3), missumque iri di-
vinum Spiritum, à quo omnem edocenda veritatem es-

(1) *I. Tim. III. 15.*

(2) *Matth. XVIII. 17.*

(3) *Matth. ult. 20.*

set (1), quod ipsum dudum ante *Isaiæ* vaticinio præ-
nuntiatum est (2). Ecclesiam porro falli nesciam neces-
se est existimasse *S. Irenæum*, ut qui non aliunde,
quam ab illa petendam esse veritatem adseverate con-
tendebat: *Non oportet*, ait, *apud alios quærere ve-
ritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere: quum
Apostoli quasi in depositarium dives plenissime in eam
contulerint omnia, quæ sint veritatis* (3). In eam sen-
tentiam disputabat *Tertullianus* libro de præscriptioni-
bus (4): *Hinc igitur dirigimus præscriptionem: si Do-
minus Jesus Christus Apostolos misit ad prædicandum,
alios non esse recipiendos prædicatores, quam Chris-
tus instituit: Quid autem prædicaverint, id est,
quid illis Christus revelaverit, et hic præscribam, non
aliter probari debere, nisi per easdem ecclesias, quas
ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam
viva, quod ajunt, voce, quam per epistolas postea. Si
hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ
cum illis ecclesiis apostolicis matricibus et origina-
libus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio
tenentem quod ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Chris-
to, Christus à Deo accepit. Consentiant his Patres ce-
teri omnes, Cyprianus, Augustinus, Chrysostomus, alii,
quorum sunt testimonia prope innumera, quæ nulli ob-
noxiam errori auctoritatem Ecclesiæ in his, quæ ad fi-
dem et mores pertinent, non tam probent, quam cer-
tissime demonstrent.*

SCHOL. Consulendi sunt Theologi, quorum est hanc
de visibilis Ecclesiæ infallibilitate controversiam dirime-
re. Nitide, ut solet, ac docte eam persequutus est eru-
ditissimus vir Petr. Maria Gazzaniga *in prælect. theolog.*
tom. 4. cap. 5. seqq.

(1) *Joann. XIV. 16.*

(2) *Cap. LIX. 19.*

(3) *Lib. 3. cap. 4.*

(4) *Cap. 21.*

§. XL.

Potestas Ecclesiæ circa disciplinam.

Præter hanc de fide et moribus decernendi potestatem *Paulus* Ecclesiæ jus tribuit, curandi atque efficiendi, ut *omnia honeste et secundum ordinem fiant* (1). Quod quidem jus latissime patet, continetque potestatem non modo certis circumscribendi regulis exteriorem *Dei* cultum, divina lege haud determinatum, cujusmodi sunt ritus ac ceremoniæ, locus, tempus, atque alia his similia, præcipiendique illa, quæ sunt instar medii ad eum promovendum; verum removendi quoque omnia, quæ turbare ordinem atque impedire communem finem judicabuntur. His autem capitibus universa Ecclesiæ disciplina concluditur. Unde colligas, hanc haud minus quam illa superiora potestati ecclesiasticæ subjectam esse, quod ipsum perpetua Christianorum et antiquissima observantia luculentissime confirmat.

SCHOL. Usus hic Ecclesiæ christianæ tam certus est, ut diligentia fuerit minime necessariæ eum petitis ex historia documentis illustrare. Id addo, Bohmerum ipsum, tametsi in removenda omni ab Ecclesia potestate pertinacissimum, non negare prorsus, disciplinæ ordinandæ facultatem Apostolis à Christo tributam fuisse. Vitringæ enim laudat interpretationem (*in diss. 3. ad Plin. §. 7.*) quam is dedit (*lib. 3. de Sinag. vet. part. 1. cap. 10.*) verborum, quibus Christus ligandi et solvendi potestatem discipulis suis impertitus est. Vitringæ autem hæc sunt: *Concedit Christus Apostolis suis his verbis potestatem varias leges de licito et vetito, cujuscumque tandem indolis, condendi in usum et commodum Ecclesiæ, ac si dixisset: Quæcumque vos licita aut illicita pronuntiaveritis, quæ vos præceperitis, vel prohibueritis, ea*
(1) *I. Corinth. XIV. ult.*

ratihabenda sunt in curia cælesti :::: Concedo enim vobis potestatem, quam et Petro jam ante concessi, post meum à vobis discessum talem constituendi disciplinam, quam rerum temporumque conditionem efflagitare censebitis. Quæ laudata Bohmero, ac probata vehementer, nonne cogunt fateri virum doctissimum potestatem hanc in usum Ecclesiæ concessam Apostolis ad posteros dimansse, eamque proinde non populi ejus totius, sed eorum, qui in Ecclesia apostolici muneris heredes exstiterunt? Quid? an Titus eam non habuit à Paulo sibi traditam potestatem? Aut quid sibi voluit Apostolus, dum ideo, ait, reliquit te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas?

§. XLI.

Quid in ejus usu cavendum?

Qua in re cavendum est primum quidem, ne quid fiat, quod revelatis à *Deo* veritatibus latisque ab eo legibus adversetur: deinde ne qua in re publicarum rerum felicitati vis ulla inferatur. Nihil enim religio *Christi*, nihil salus interna à nobis officiorum exigit, quæ cum temporali vitæ hujus felicitate non amicissime conspirent (§. VI.), quod innuere procul dubio *Christus* videtur, quando *dare nos Cæsari* jubet, *quæ sunt Cæsaris, et quæ sunt Dei, Deo*. Quapropter ita in constituenda disciplina versari decet, ad quos ea res pertinet, ut ne quid exinde respublica detrimenti capiat. Cujus rei, quoniam non Ecclesiæ judicium est, sed eorum, qui supremam in regnis potestatem obtinent, dispiciant quam sapienter disputent, qui in definienda ecclesiarum exteri ore disciplina nullas summorum Principum partes esse volunt.

SCHOL. Hæ autem summorum Principum partes, quæ sint, et quo usque jura eorundem circa sacra pertineant, exponemus sectione altera.